

Zprávy a drobnosti

Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, Vol. 66 (1937), No. 4, D141--D146

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/123387>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1937

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY A DROBNOSTI.

Jan Šrůtek, profesor Masarykova reál. gymnasia v. v. v Praze, zemřel dne 13. prosince 1936 ve věku 72 let. Tři dny před jeho úmrtím ho zvolila valná schůze Jednoty čestným členem; zpráva o této zasloužené poctě stihla ještě včas našeho dlouholetého kontrolujícího komisaře. Bohužel se nesplnila jeho naděje, že osobně projeví své potěšení nad uznáním svého působení a věrné přichylnosti k Jednotě. Při kremaci promluvil o jeho činnosti a zásluhách o Jednotu její předseda prof. dr. F. Nachtikal. Čest buď jeho památce!

Osobní. Dr. Václav Hlavatý byl jmenován řádným profesorem matematiky na přírodovědecké fakultě Karlovy university v Praze. — Dr. Bohuslav Hostinský, profesor Masarykovy university v Brně, byl v lednu 1937 pozván pařížskou Sorbonnou a ústavem Henri Poincaré k přednáškám o svých vědeckých pracích v oboru matematické pravděpodobnosti. Při té příležitosti byl mu ministrem Delbodem odevzdán odznak důstojníka Čestné legie. — Dr. E. F. Freundlich byl jmenován řádným profesorem astronomie na přírodovědecké fakultě německé university v Praze. — Dr. Aloisu Gregorovi, radovi vědeckých ústavů v Praze, byla udělena venia legendi pro obor meteorologie a klimatologie na vysoké škole technické v Brně. — Dr. Františku Linkovi, profesorovi reál. gymnasia v Praze, byla udělena venia legendi pro obor astrofysiky na přírodovědecké fakultě Karlovy university v Praze. — Ferdinand Hrubeš, ředitel reálky v. v. v Praze, se dožil 10. ledna 1937 80 let. — Mikuláš Dragula, ředitel rus. reál. gymnasia v Mukačevě, byl pověřen funkcí zemského školního inspektora pro Podkarpatskou Rus.

Vypsání Studničkovy ceny. Jednota čsl. matematiků a fysiků vypisuje v jubilejním 75. roce svého trvání k uctění památky svého prvního protektora, prof. dr. F. J. STUDNIČKY, Studničkovu cenu částkou 1000 Kč (jednoho tisíce Kč). Podmínky pro udělení ceny: 1. Cenu může obdržeti pouze matematik československé národnosti, a to za hodnotné práce, souvisící s aritmetikou nebo teorií čísel. V úvahu přicházejí pouze práce buď vytištěné v letech 1933—1937 nebo dosud nevydané, ale přijaté do tisku před 1. lednem 1938. 2. Žádosti uchazečů jest podati kanceláři JČMF v Praze II, Žitná 25, do 31. prosince 1937. K žádosti musí býti přiloženy tištěné práce, jimiž se žadatel o cenu uchází; u prací dosud nevytištěných jest přiložiti čitelný rukopis nebo korekturu spolu s potvrzením, že práce byla do tisku při-

jata. 3. Při udělení ceny bude podle možnosti zvláště přihlédnuto k mladším vědeckým pracovníkům. 4. Udělení ceny bude vyhlášeno v 35. výroční den úmrtí prof. dr. F. J. Studničky, dne 21. února 1938. 5. Cena jest nedělitelná.

Mezinárodní matematický kongres v Oslo r. 1936. Ve dnech 13. až 18. července 1936 konal se v Oslo Mezinárodní matematický kongres. Kongres shromáždil na 500 matematiků. Možno říci, že všechny země, jichž matematické badání má dnes mezinárodní význam, byly na kongrese zastoupeny kromě dvou: Itálie a Sovětského svazu. Neúčast sovětských matematiků, kteří se minulých kongresů zúčastnili, měla pravděpodobně příčiny ve vnitřních poměrech Sovětského svazu. Jen mimochodem uvádím, že kongres se konal krátce před tím, než byl zahájen proces s trockisty v Moskvě, a že Trockij žil v té době v Norsku. Jinou příčinu měla neúčast Italů. Někteří italsí matematicové se vyjádřili v soukromých dopisech, že se nesrovnává s jejich národní důstojností jeti do země, která se v Ženevě postavila na stranu Habeše, a která se zúčastnila sankcí. Německá delegace na kongrese byla velmi četná. Přesto však někteří němečtí matematicové měli s povolením zájezdu na kongres takové obtíže, že raději nepřijeli. Tak na př. nepřijel E. Landau, ač měl míti na kongrese jednu z hlavních přednášek. Z Československa zúčastnili se kongresu: z Karlovy university profesori: B. Bydžovský, V. Hlavatý, V. Jarník, Vl. Kořínek, z Českého vysokého učení technického v Praze profesori: K. Dusl, J. Svoboda, J. Vojtěch, z německé university v Praze profesor F. Frank. Matematicové z německé emigrace zúčastnili se kongresu ve velkém počtu.

Jednání kongresu bylo zorganizováno obvyklým způsobem. Dopoledne se konaly hlavní přednášky. K těmto přednáškám pozval přípravný výbor některé přední matematiky světové, aby každý v hodinové přednášce podal přehled pokroků, které byly učiněny v poslední době v jeho vlastním pracovním oboru. Tak byli pozváni z Německa: H. Hasse, E. Hecke, E. Landau (nepřijel), C. L. Siegel, z Francie E. Cartan, M. Fréchet, z Itálie F. Severi (nepřijel), z Anglie J. L. Mordell, ze Spojených států G. D. Birkhoff, Ö. Ore, O. Veblen, N. Wiener, z SSSR. A. Gelfond (nepřijel), A. Chinčín (nepřijel), ze Švýcar R. Fueter, z Holandska J. G. van der Corput, z Polska S. Banach, z Dánska O. Neugebauer, J. Nielsen, ze Švédska C. W. Oseen, z Norska C. Störmer, V. Bjerknæs, z Finska L. Ahlfors. Odpoledne zasedaly sekce, v nichž podávali jednotliví účastníci kongresu patnáctiminutová sdělení o výsledcích svých nových prací.

Kongres byl zahájen za přítomnosti norského krále v universitní aule. Předsedou kongresu byl zvolen předseda přípravného výboru C. Störmer. Na této schůzi byly uděleny dvě zlaté medaile z nadání Fieldsova, a to Ahlforsovi a Douglasovi. Nadání bylo zřízeno na podnět profesora Fieldse z přebytku peněz, který zůstal z matematického kongresu, konaného v Torontu roku 1928. Z nadání mají se udělovati

vždy jednou za čtyři léta dvě zlaté medaile dvěma vynikajícím matematikům. O udělení medailí rozhodla komise, která byla za tím účelem zvolena na matematickém kongresu v Curychu roku 1932. V úterý odpoledne byli pozváni všichni účastníci kongresu i s dámami na recepci na královský zámek. Ve středu večer uspořádalo město Oslo pro účastníky kongresu večeři. Ve čtvrtek odpoledne uspořádalo pořadatelstvo pro účastníky kongresu a jejich dámy projíždku po Osloském fjordu na oceánském parníku „Stavangerfjord“, patřící „Norske Amerika linje“. Projížďka po 100 km dlouhém fjordu trvala od 16 hod. do 24 hod. a zúčastnili se jí čestný předseda kongresu, korunní princ s korunní princeznou.

Na závěrečné schůzi kongresu byla určena země, v níž se má konati příští matematický kongres v roce 1940. O místo příštího kongresu vedla se již během kongresu zákulisní jednání. Když však přišli Američané s přáním a pozváním, aby se příští kongres konal v nějakém městě atlantického pobřeží Spojených států, byla tím věc rozhodnuta. Na závěrečné schůzi rovněž podávala zprávu komise zvolená na kongrese v Curychu, aby vyšetřila, zda by bylo možno obnoviti nějakým způsobem Mezinárodní matematickou unii. Komise při provádění svého úkolu narazila na velké překážky a neměla úspěchu.

Organisace kongresu byla velmi dobrá. Zvláště bylo příjemné, že pořadatelstvo omezilo veškeré formálnosti na nejmenší, naprosto nezbytnou, míru. Tu se uplatnil velmi demokratický duch Norů, který bylo lze pozorovati i všude jinde. Po kongrese použilo mnoho účastníků kongresu této příležitosti, aby si prohlédli zemi a seznámili se s jejími přírodními krásami.

Vl. Kořínek.

Druhý všesvazový matematický sjezd v Leningradě. Ve dnech 24. až 30. června 1934 konal se v Leningradě druhý všesvazový matematický sjezd, uspořádaný Akademií nauk SSSR. Roku 1936 na podzim, tedy více než po dvou letech, vyšel svazek obsahující přednášky v sekcích, konané na tomto sjezdě (Trudy vtorogo vsesojuznogo matematičeskogo s'jezda. Leningrad 24.—30. ijuňa 1934. Sekcionnyje doklady. Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR. Leningrad—Moskva. 1936. Str. 467+XIV.), který dává čtenáři podrobný obraz o jednání sjezdu. Sjezd byl rozdělen v 9 sekcí, v nichž podávalo sdělení celkem 187 matematiků. V sekci věnované číselné teorii a algebře byl věnován velký počet sdělení (10 z 32) teorii kubických forem a kubických těles. Topologické sekce účastnili se i cizí matematikové: S. Lefschetz a L. Pontrjagin. Řada sdělení v této sekci byla věnována topologickým grupám. Zpravidla jsou v těchto pracích sdělení otištěna buď značně podrobně, t. j. se stručnými důkazy, neb obsahují údaj, kde práce, o níž bylo referováno, byla nebo bude otištěna.

Vl. Kořínek.

XII. sjezd německých fysiků a matematiků se konal v září loňského roku v Lázních Salzbrunn. Program fysikální části sjezdu byl věnován téměř výhradně technické fysice. Ve více než 80 přednáš-

kách byli účastníci informováni o nynějších pracích jak laboratoří vědeckých, tak i technických. Hlavně zdůrazněno bylo užití fyziky v technice osvětlovací, filmové, promluveno o pokrocích radiotechniky a televise a zejména podrobně probrána elektronová optika.

V úvodní přednášce zdůraznil prof. Zenneck veliký praktický význam zjevů, které se dříve ve fyzice odbývaly několika slovy, na př. piezoelektriny, emise elektronů a pod.; tím dokázán veliký význam badatelské práce.

Hlavní přednášky přednesli význační praktikové. O moderních lampách natriových, rtuťových a tellurových přednášel ředitel společnosti Osram dr. Mey, který pojednal o úspornosti těchto nových světelných zdrojů a ukázal, jak vhodnou náplní nebo fluoreskujícím nátěrem skla lze odstraniti nepříjemnou barvu světla. O pokrocích v barevném filmu rastrovací metodou Berthon-Siemensovou promluvil dr. Gretener. O hlavním tématu — elektronové optice — referovali mimo jiné nejpovolanější odborníci dr. Busch a dr. Brüche, z jejichž četných pokusů plynulo, jak veliký pokrok v krátké době tato nová metoda fyzikální učinila.

Veliká pozornost věnována problémům akustickým a dokázáno, že dnes možno mluvit vlastně jen o elektroakustice, neboť netoliko měřicí metody a celá teorie spočívají na teorii proudu střídavého, nýbrž i akustiku místností lze z téhož hlediska řešiti. Akustickou paralelou vysokofrekventních proudů je ultrazvuk, o němž přednášel prof. Bergmann z Vratislavy, který demonstroval jeho „optické“ vlastnosti, praktické užití při zkoušení materiálu a biologický význam.

Dále vyloženy nové konstrukce kondenzátorových reproduktorů, nové možnosti dnešní techniky směrovací, frekvenční nezávislosti a pod. Ani otázky telefonie nezůstaly mimo sjezdové jednání, zejména omezování intenzity shora, které je při zesilování tak důležité.

V. Štech.

Čtvrtý mezinárodní sjezd pro dějiny reálných věd se koná v Praze od 22. do 27. září 1937 pod protektorátem p. presidenta republiky Dr. EDVARDA BENEŠE. Sjezd bude spojen s jubileem 150. výročí narození Jana Ev. Purkyně. Sjezdové jednání bude věnováno těmto látkám: 1. Rozvoj reálných věd v XVIII. a první polovici XIX. století, 2. dějiny reálných věd ve vyučování, 3. volná témata. Sjezdový příspěvek je stanoven pro čs. účastníky na 100 Kč, na 50 Kč pro členy rodinné. V něm jsou zahrnuty všechny výlohy mimo ubytování a stravu, závěrečný banket a výlet dne 28. září.

Pátý mezinárodní kongres pro užitou mechaniku se koná od 12. do 16. září 1938 v Cambridge, Massachussets, U. S. A., v „Harvard University“ a v „Massachussets Institute of Technology“. Program tvoří tři hlavní skupiny: 1. Stavební látky, pružnost, tvárnost, unavenost, nauka o pevnosti, struktura krystalu, 2. hydro- a aerodynamika, hydraulika, meteorologie, vlnění vody, přenos tepla, 3. dynamika pevných

těles, pohyb kmitavý a zvuk, tření a mazání, opotřebenování. Připravuje se též návštěva „National Bureau of Standard“ ve Washingtonu a National Advisory Committee for Aeronautics v Langley Field. Harvard University jest ochotna přispěti k úhradě výloh za byt a stravu. Dotazy jest zaslati na adresu: Fifth International Congress for Applied Mechanics, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts, U. S. A., anebo pražskému členu mezinárodního výboru, prof. ing. dr. K. Körnerovi, Praha I, Konviktská 22-II. Žádá se, aby byly také co možná ihned přihlášeny eventuální přednášky.

Prof. dr. Körner.

Kavánove tabuľky. Ako prvý sväzok publikácií Štátneho observatoria v Starej Ďale vyšlo dielo: Dr. Jiří Kaván: Rozklad všetkých čísel celých od 2 do 256.000 v prvočinitele. Necítim sa byť povolaný referovať o tomto diele. Chcel by som však sdeliť verejnosti výsledok svojho srovnania Kavánových tabuliek s nedávno vyšlými Factor Table Giving the Complete Decomposition of All Numbers Less Than 100,000. (British Association for the Advancement of Science, Mathematical Tables Volume V., 1935.) Pre nedostatok času mohol som previesť toto porovnanie len do 60.200. V tomto rozsahu nenašiel som odchýliek medzi oboma tabuľkami, až na tie, ktoré sú obsažené v Corrigenda Kavánových tabuliek.

F. Kiripolský.

Nový typ průchodního stroje. V posledních několika letech se jeví zvýšené úsilí astronomů zvětšiti přesnost určení času. Hlavně se věnuje pozornost přístrojům a studují se jejich nedokonalosti. V r. 1933 sestrojil A. Danjon, ředitel observatoře ve Štrasburku, nový průchodní stroj. Základní jeho myšlenka je tato. Představme si rovinné zrcadlo v meridiánu; oko opatřené dalekohledem umístíme pod zrcadlem v jeho blízkosti tak, že vidíme hvězdy jednak přímo, jednak odražené v zrcadle. Prochází-li hvězda meridiánem, splynou oba obrazy; tento okamžik se registruje. Přesná poloha zrcátka, na níž ovšem velmi záleží, se kontroluje pomocným horizontálním dalekohledem autokolimací. Orientace zrcátka se tedy určuje a kontroluje metodou optickou, jejíž přesnost závisí pouze na pomocném dalekohledu. Při realizaci bylo zrcátko nahrazeno Wollastonovým hranolem. Pro vyloučení osobní chyby bylo při pozorování užito neosobního mikrometru, a to tak, že byl nejprve před koincencí pointován pohyblivou nití obraz přímý, po koincenci obraz reflektovaný, který pak probíhá touž dráhu, ale ve směru opačném. Střed obou řad dává okamžik koincidence. Pozorování průchodu jedné hvězdy trvá asi 3 minuty, počítaje v to i kontrolu pomocným dalekohledem. Přístroj konstruovaný ve Štrasburku má objektiv průměru 6 cm a ohniskové vzdálenosti 78 cm; hranol rozměrů 10 cm × 6 cm × 2,7 cm, neosobní mikrometr Repsoldův o jedné otočce 5,726^s s pěti kontakty, které zapisují na chronografu Boulite opatřeném dvěma oscilografy Abraham-Carpentier. Podle prvých výsledků z léta a zimy 1934 [viz Bulletin Astronomique, 9 (1936), 131] se zdá,

že přesnost přístroje je podivuhodná. Na schůzi francouzského komitě Mezinárodní Unie Astronomické v červnu r. 1936 mi však p. Danjon řekl, že stroj vykazuje některé systematické chyby, které studuje, takže definitivní soud se nedá zatím říci. *Jaroslav Procházka.*

Periodická variace chodu dvou sousedních hodin. Konají-li se měření tížnicová kyvadly, přihlíží se vždy ke vzájemnému jejich působení. Jde-li však o astronomické hodiny, většinou se nehledí k jejich vzájemnému rušení; předpokládá se prostě, že hmota, na níž hodiny jsou upevněny, je dostatečně stabilní a nedovoluje tudíž, aby se hodiny vzájemně rušily. K tomu předpokladu patrně přispěl podstatně také fakt, že je poměrně málo observatoří, které mohou disponovati více hodinami pro podobná měření. Na pařížské observatoři našel útulek Mezinárodní ústav časový (Bureau International de l'Heure), který disponuje několika přesnými hodinami umístěnými vesměs v hlubokých sklepeních, 28 m pod úrovní ulice. Dvoje z přesných hodin Leroy č. 1185 a 1228 byly shodou okolností umístěny v téže místnosti a na téže stěně, ve vzdálenosti relativně nepatrné, 1,25 m. P. Stoyko z pařížské observatoře studoval chod těchto hodin během pěti let. Zjistil skutečně periodický člen v denním chodu, který řádově se shoduje s výsledky, které udávají Brown a Brower ve studii o třech hodinách Shorttových. Amplitudy těchto periodických variací se pohybují od 0,027" do 0,054". Uvedené práce ukazují jasně, jak důležitý je požadavek vhodného uložení astronomických hodin. *Jaroslav Procházka.*

Upozornění. Knihkupectví Jednoty se podařilo získati několik výtisků spisu Karla Tichého **Úrokové tabulky**, které upravil a návodem opatřil prof. dr. Jindřich Svoboda, dva 4° svazky v plátně vázané v krámské ceně 200 Kč. Prvý díl (176 str.) obsahuje návod, druhý díl (617 str.) jedenáctimístné tabulky úročitelů, odúročitelů, strádatelů, zásobitelů, umořovatelů atd. pro 200 období. Kdo si koupí v našem knihkupectví toto dílo do konce května t. r., dostane je za 110 Kč (na dobírku). Přihlašte se tudíž co nejdříve, nejlépe bianco složenkou, již poukážete na účet Jednoty čís. 13103 shora uvedenou částku, sníženou v tomto případě o 2% (tedy 107,80 Kč). — Členové Jednoty mohou obdržeti spis prof. dr. V. Lenze **Pojistná matematika**, díl III: Metody spojitě, pojištění více životů, 8° 207 str. váz. Kč 60,—, za sníženou cenu, objednejí-li jej přímo v Jednotě.